

**MICHEL HOUELLEBECQ'İN KUŞATILMIŞ YAŞAMLAR ADLI
ROMANINDAKİ TOPLUMSAL ELEŞTİRİNİN POSTMODERN BİR
YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ**

Yrd. Doç. Dr. Mediha ÖZATEŞ
Çukurova Üniversitesi
Eğt. Fak. Fransız Dili Eğt. ABD.
mozates@cu.edu.tr

Dr. Sultan Birgül ARSLAN
b.arслан72@gmail.com

ÖZET:

Fransız yazar Michel Houellebecq içinde yaşadığı dünyayı, toplumu karamsar, soğuk, alaycı ve sivri dilli bir düşünürün eleştirel yaklaşımı ile irdeleyerek düşüncelerini romanlarına aktarır. İlk romanı olan *Extension du domaine de la lutte* (Savaş Alanının Genişletilmesi) 1994'te yayınlanır ve birçok dile çevrilir. Yazarın bu romanı Türkiye'de *Kuşatılmış Yaşamlar* adı altında 2001 yılında yayınlanmıştır. Çoğulculuk, üstkurmaca, metinlerarasılık, alay ve karnavallaşma gibi postmodern romanın ana özelliklerini belirgin bir biçimde taşıyan romanda yazın anlayışı toplumsal gerçekliğin eleştirel bir bakışla sanatsal düzlemde yansıtılmasına dayanır. Bu bağlamda çalışmanın amacını, *Kuşatılmış Yaşamlar* adlı romanda postmodern anlatı tekniklerinin incelenerek yazarın toplumsal eleştirisinin yazınsal düzlemde ortaya konulması oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Toplumsal eleştiri, Çoğulculuk, Üstkurmaca, Metinlerarasılık, Alay, Karnavallaşma*

RESUME:

L'écrivain français Michel Houellebecq, en examinant le monde, la société où il vit, transfère ses idées dans ses romans par l'approche critique d'un penseur pessimiste, froid, ironique et de langue acérée. En 1994, on édite son premier roman *Extention du domaine de la lutte* et traduit en plusieurs langues. En Turquie, ce roman de l'écrivain a été publié en 2001 sous le nom *Kuşatılmış Yaşamlar*. Dans le roman qui porte clairement les caractéristiques postmodernes comme le pluralisme, la surfiction, l'intertextualité, l'ironie et la carnavalisation, la compréhension littéraire s'appuie sur le reflet de la réalité sociale avec un regard critique dans le plan artistique. Dans ce contexte, en analysant les techniques narratives postmodernes dans *Extention du domaine de la lutte*, la mise en lumière de la critique sociale de l'écrivain dans le plan littéraire constitue le but du travail.

Les Mots clés: *Critique sociale, Pluralisme, Surfiction, Intertextualité, Ironie, Carnavalisation*

GİRİŞ

Gerçek adı Michel Thomas olan ünlü Fransız yazar Michel Houellebecq 1998 yılında yayınlanan ve 25 dile çevrilen *Les Particules élémentaires* (Temel Parçacıklar) adlı romanı ile Fransa içinde ve dışında gazetelerin ve yazın dergilerinin aranan bir yazarı

konumuna gelir. Siyasal görüşleri nedeniyle sık sık gündeme gelen yazar 2001 yılında yayınladığı *Plateforme* (Platform) adlı romanı ile tartışmalı uluslararası şöhretini devam ettirir. Prix Tristan Tzara (1992), Prix de Flore (1996), Prix Novembre (1998), Grand Prix des Lettres Jeunes Talents (1998), Prix Interallié ve Prix Goncourt (2010) gibi bir çok ulusal yazın ödülünü kazanmış olan Michel Houellebecq başarılı olduğu kadar eleştirenleri de çok olan bir yazardır. Düşüncelerinde oldukça köktenci olan yazar kışkırtıcı, karamsar, keskin bir yazınsal biçeme sahiptir; adeta sarsmak, huzursuz etmek için yazar (Wesemael,2004,5).

Houellebecq, Marc Weitzman'ın ifadesiyle, siyanürle karışmış mürekkebi ve tehlikeli olarak nitelendirilebilecek yazınıyla ülkesini anlattığından dolayı diğer değerli yazarlar gibi kabul edilebilir bir yazar değildir. Olaylara ve davranışlara bilinçli, donuk, soğuk bir bakış fırlatarak içinde yaşadığı zamanı ve gerçekliği çarpıtmadan anlatan ödünsüz, uzlaşmaz, kinik bir yazardır. İnsanlardan hiçbir şey beklemez, bir şeyleri değiştirme arzusu yoktur ve bir romanın da hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini bilir. Dünyanın siyasal görünümünü yansıtan düşünceleri uğruna yazınsal biçemi kurban ederek gri bir tonda yazar (Alpozzo,2006).

Romanlarında, tükenme ve çökme noktasına gelmiş bir uygarlık düşüncesini kuramsallaştırmaya çalışan yazar, insansal değerlerden giderek uzaklaşmış kaygı verici bir dünyaya karşı tepkisini yine aynı kaygı verici bir söylem tarzı üreterek gösterir. Romanları dünyanın sonu, büyük yıkım düşüncesine doğru bir gelişme gösterir ve roman kişilerinin tam bir felakete uğramasıyla sona erer (Wesemael,2005a,86,87).

Tam anlamıyla bir 68 kuşağı karşıtı olarak karşımıza çıkan yazara göre özgürlük düşüncesi adaletsizlik, eşitsizlik ve şiddet ile bozularak yolundan saptırılmıştır. Özgürlükçülüğün herkese tanıdığı özerklik belirli kişilerin ayrıcalığı haline gelmiştir. Özgürlükçülük Batı toplumunda tüm yerleşik değerleri yıkarak kinik bir bireycilik anlayışına dönüşmüştür. Yazar bu nedenle romanlarında ekonomik ve cinsel özgürlükçülüğün toplum ve birey açısından zararları üstünde ısrarla durur (a.g.e.,88,89).

Houellebecq'in kitapları, Tarih gibi bireysel yazgının da kaçınılmaz olarak hiçliğe açıldığı hiççi romanlardır. Bu kitaplarda köklü bir karamsarlık, tam anlamıyla bir düş yoksunluğu gözümüze çarpar. Varoluşun doğrulanamazlığı, nedensizliği, temelsizliği ve olağanlığı sergilenir. Yazar, insanın kendini tuhaf, yabancılaşmış hissettiği ülküsüz, ışıksız bir dünyayı betimlemektedir. Mutluluğun olanaksız olduğu bu dünyada umuda açılan hiçbir kapı yoktur ve boşluğu doldurma girişimleri her seferinde başarısızlığa uğramaya mahkumdur (a.g.e.,94).

Bir bunalım günlüğü olarak da okunabilecek olan *Kuşatılmış Yaşamlar*'da, toplumsal ilişkileri aldatmaca, dünyayı savaş alanı olarak gören bir bilgi-işlemcinin yaşama ve insana dair yaptığı öznel gözlem ve değerlendirmeleriyle birlikte aşama aşama bunalıma uzanan yaşamının son dönemi anlatılır. Yaşadığı dünya ve insan türü ona giderek daha tuhaf, yabancı görünmeye başlar. Yaşama ve insana karşı duyduğu yabancılaşma zamanla yoğunlaşarak nefrete ve şiddete dönüşür. Yaşamı ve insanı tüketmeye yönelik ölümle sonuçlanabilecek bir mücadeleye girer. İç huzursuzluğunun giderek krize

dönüşmesi bunalıma girmesine neden olur. Ruhsal tedavi görse de tam olarak iyileşemez ve yeniden bunalıma sürüklenir. Savaş alanının giderek daraldığını, mücadele etmenin faydasız olduğunu ve hiçbir çıkış yolunun kalmadığını anlar. Tüm çelişkileriyle, güçlükleriyle birlikte anlamsız, sefil bir yaşamdan kopma isteği açık ve kesin bir düşünce olarak zihninde belirir.

Metin odaklı bu çalışmada, yazar Michel Houellebecq'in *Kuşatılmış Yaşamlar* adlı romanını dil düzeneği, çoğulculuk, üstkurmaca, metinlerarasılık, alay, karnavallaşma gibi postmodern romanın ana özellikleri açısından inceleyerek yazarın eleştirel bir yaklaşımla romanına taşıdığı toplumsal gerçeklik anlayışının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

DİL VE ESTETİK

Metinde anlamdan çok dile önem veren postmodern yazarlar kural tanımazlık, belirsizlik, tutarsızlık, açık uçluluk gibi pek çoğu göreceli çağrışımlar uyandıran yaklaşımlarda bulunmak için dil düzeneğini kullanırlar (Emre,2004,103). Bu yazarlar kesin, hatasız, yarı ve katı bir biçim tutturmayı amaçlayan geleneksel, akademik söylem tarzlarını reddederek daha cüretkâr ve kışkırtıcı sunuş biçimleri, canlı ve merak uyandırıcı biçimler kullanmayı tercih ederler (Rosenau,2004,25).

Kuşatılmış Yaşamlar'da roman dili ve estetiği anlatıcı-kahramanın siyasal düşüncelerine, toplumsal bakış açısına ve ruhsal durumuna koşut olarak karamsar, soğuk, yavan, sert ve alaycı bir yaklaşımla kendini gösterir. Kişisel yargılarının biçimlendirdiği bir dil ve estetik anlayışıyla yazan Houellebecq, günümüz insan ve toplumunun doğrudan değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşımla gözlemlerini ve yorumlarını deneysel raporların öz sözlülüğü ve kesinliği ile romanına aktarır. Böylelikle yazınsal gerçekliği insan ve toplumsal gerçeklik ile koşutlayarak biçimini oluşturur. Bilimsel raporlara benzer bir kurulum, yavanlık ile düz, yalın, gösterişsiz bir anlatım biçimi ortaya koyar. Geleneksel estetik anlayışı ile değerlendirildiğinde yazınsal özelliği pek olmayan romanda olayların gelişimi ve izlenimler işlenmemiş, gerçekçi ve yansız bir tutumla sergilenir (Saenen,2001-2002,158,159).

Romanın yazar-anlatıcısı kendi roman anlayışını dile getirirken aynı zamanda Houellebecq'in benimsemiş olduğu biçimin temel ilkesini de tam olarak ortaya koyar:

"Niyetim ince ruhsal dokunuşlarla sizi büyülemek değil. Mizah duygum ve keskin zekâmla sizden alkış kopartmakta da gözüm yok... Kafamdaki başka türden felsefi amaca ulaşmak için, [...] olayları budayıp ayıklamam gerekecek... bunu yaparken sadece tarihin gelişimi de bana yardımcı olacak." (s.20)

Houellebecq, bilinçli bir şekilde anlatısını coşkusal ve söz sanatlarından yoksun kılarak eleştirel bir düzlemde oluşturur. Romanda yazar-anlatıcının biçimsel seçimi de basit bir ön gerçeğe, roman türünün ve günümüz insanının yaşam biçiminin yetersizliğine dayanır.

“İnsan ilişkilerindeki bu adım adım siliniş, romana birtakım sorunlar getirmiyor değil... Roman biçimi, kayıtsızlığı ve hiçliği resmetmek için tasarlanmamıştır; daha düz, daha özlü ve daha donuk bir söylem icat etmek gerekecektir.” (s.45)

Houellebecq, post-modern yazarlar gibi düşünceyi yapı sökümüne uğratarak ya da çeşitli dil ve kurgu oyunlarına başvurarak değil, düzene doğrudan saldırarak eleştirel düşüncelerini ortaya koyar:

“Psikanalistler ben’in yeniden yapılanması kılıfı altında gerçekte rezil biçimde insan varlığını tahrip etmeye girişirler.” (s.104)

“Bütün ekonomik ve sosyal sistemler arasında kapitalizm tartışmasız en doğal olanıdır. Bu da onun sistemlerin en kötüsü olacağını göstermeye yeter.” (s.127)

“Tıpkı sınırsız ekonomik liberalizm gibi ve benzer nedenlerle, cinsel liberalizm de mutlak yoksullaşma olguları üretiyor.” (s.102)

Romanda insan ve toplumsal gerçekliğin yansız ve soğuk değerlendirilmesiyle birlikte metnin dokusuna sinmiş derin bir alaysılık, yadsıma ve aşağılamaya varan yargılarla da karşılaşırız:

“Yok o kız canı nasıl istiyorsa öyle giyinme hakkına sahipmiş de, yok bunun [...] baştan çıkarma arzusuyla hiç ilgisi yokmuş da, [...] Çöken feminizmden geriye kalan içler acısı son artıklar.” (s.10)

“Kâh alaycı bir gülüş, kâh salak bir ifade takınarak uslu uslu geziyorlar.” (s.72)

“Güldü, biraz salakçaydı; zaten oldukça salak bir kızdır, ben bunu daha önce de fark etmiştim.” (s.83)

Şiddet ve mizahın karışımından oluşan kara mizah tam anlamıyla Houellebecq’in yazınsal biçimini oluşturur. Onda gülünç ve dokunaklı olan şeyler sürekli birbiriyile ilişki içindedir. Yazar mutsuzlukla, kötülükle alay ederken acınacak durumlar karşısında güldürür. Onun mizah anlayışı, kinizm ve kara mizah ile belirlenmiş üzüntü verici bir mizahtır (Wesemael,2005a,95).

“Her neyse, bundan çıkardığım sonuç, insanın bazı hallerde ölüme kolayca geçebileceği – ya da geçmeyeceği.” (s.70)

“Vah vah. Demek ona kalırsa ben bir salağa dönüşmek üzereyim. Bu bir varsayım.” (s.136).

“Herhalde bugün ben bir doktora tezinde, öteki somut vakalar arasında belirsiz bir yaşam sürmekteyim. Bir dosyanın parçası olma duygusu beni rahatlatıyor.” (s.152)

Anlatıda kimi zaman yazındışı alanlara ait terimler kullanılarak farklı söylem türlerine de yer verilmiştir:

“Gerçek yalancıların ıllan soğuk bölgelerin bazı kesimlerinde yetişen, ince marangozlukta aranan, ayrıca tatlı bir özsu salgılayan bir ağaçtır;” (s.17)

“Sycamore programında C++ tabanlı bazı işlemlerle Pascal yazılımı kullanılıyor.” (s.24)

“Orta vadede hedefe yönelen bir database’le sonuçlanan örgütsel bir dinamik içinde kurallara dayalı bir modelin yürürlüğe konulması acil görünmektedir.” (s.33)

Romanın başı, ortası ve sonu olmak üzere üç stratejik noktaya yerleştirilen hayvan öykülerinden verilen kesitler ise en açık biçimsel ve anlatsal kopukluğu ortaya koyar. Bu öykülerde sahneye konulan hayvanlar totemik olmadıkları gibi değişmez simgesel ya da yerinel bir anlamın taşıyıcısı da değildirler. Yazar, insanlar gibi konuşan, düşünen ve hareket eden olağanüstü niteliklere sahip hayvanların yer aldığı öykü kesitlerinde bir yandan eğretilmeli bir alan yaratarak diğer yandan doğa ve toplumbilimlerine eşzamanlı göndermeler yaparak düşüncelerini farklı bir anlatı planı, farklı bir biçim ve farklı bir kanıtlanma tipi üretmek ortaya koyar (Dion,2004).

Toplumsal gerçekliği roman gerçekliğiyle koşullayarak yazan Houellebecq, modern düşüncenin belirlediği bilimsel dili estetik anlayışıyla birleştirip kimi zaman sert kimi zaman alaycı bir yaklaşımla anti-modern bir söylem üretmek içinde yaşadığı toplumu ve insanları kıyasıya eleştirir.

ÜSTKURMACA

Yaşamın yazma edimi, dünyanın ise metin demek olduğu üstkurmaca romanlarda kahraman-anlatıcı yazar-anlatıcıya dönüşür, metni nasıl kurguladığını anlatıp kurgu sorunları üzerine düşünceler üretir. Üstkurmaca düzlemden okura seslenerek onunla söyleşime girer, ona doğru okumanın ipuçlarını verir. Gerçeklik-kurmaca karşıtlıklarının birbirine karıştığı üstkurmaca romanlarda çoğulcu ve eşzamanlı bir gerçeklik anlayışı sergilenir (Ecevit,2004).

Kuşatılmış Yaşamlar’da adını vermeyen, kendini program çözümlenecisi olarak tanıtan anlatıcı-kahraman roman boyunca insanları, yaşamı ve kendini gözlemleyerek çıkarımlarda bulunur, nesnel bir yaklaşımla yorumlar yapar, açıklamalar getirir. Kimi zaman onaylayıcı, benimseyici bir tutum sergilese de çoğunlukla eleştirel, alaycı ve yergicidir. Romanın ana kişisi olan bu bilgi-işlemci mühendisi, romanın benöyküsel anlatıcısı olmakla kalmayıp egemen konumdaki bir yazar-anlatıcı olarak da karşımıza çıkar. İnsana, yaşama ve dünyaya ilişkin gözlem ve düşüncelerine yer vermenin yanı sıra yazma sürecini de konu edinerek romanın nasıl ve ne amaçla kurgulandığını anlatır:

“Bundan sonraki sayfalar bir roman oluşturacak; kahramanı ben olan bir öyküler zinciri tasarlıyorum. Gerçekte kendi hayatımı anlatmayı seçmiş sayılmam: [...] başka çarem yok. Gördüklerimi ne kadar yazmazsam, o kadar çok acı çekeceğim, [...]” (s.18).

Üstkurmacanın açık ve belirgin bir biçimde kendini gösterdiği romanda yazar-anlatıcı kurgu sorunlarını tartışarak kendi roman anlayışını da dile getirir:

“İnsan ilişkilerindeki bu adım adım siliniş, romana birtakım sorunlar getirmiyor değil. Sahiden de yıllarca süren, etkilerini kimi zaman kuşaklar boyu hissettiren o ateşli ihtiraslar bugün nasıl anlatılacaktı? Uğultulu Tepeler’den çok uzaklardayız, en hafif ifadesiyle bu böyle. Roman biçimi, kayıtsızlığı ve hiçliği resmetmek için tasarlanmamıştır; daha düz, daha özlü ve daha donuk bir söylem icat etmek gerekecektir.” (s.45)

Houellebecq böylece yazın nedir, yazarı yazmaya iten gerçekler nelerdir türünden sorulara da öznel yaklaşımları doğrultusunda açıklamalar getirir. Yazar-anlatıcı yaşamın ağırlığından, duyduğu zihinsel ve ruhsal acılardan yazarak kurtulamayacağını ve hiçbir şeyi değiştiremeyeceğinin de bilincindedir. *“Yazmak hiç yatıştırıyor... Dünyanın düzeni acı verici, yetersiz; değişecek gibi gelmiyor bana.”* (s.18) Onun için yazmak yalnızca olup bitenlerin altını çizmeye, onları sınırlandırmaya ve bir gerçeklik düşüncesinin oluşmasına yarıyordur. *“Hep kanlı bir sis içinde debeleniyorsunuz ama tutunacak birkaç dal var... Zayıf bir başarı gerçekte.”* (s.18)

Yazmanın okumaktan daha güç olduğunu ima eden yazar-anlatıcı gerçekte yaşamını yalnızca okumakla geçirmiş olmayı istediğini belirtir. Çok fazla açık olmayan bu bölümden, dünyanın acı verici düzeninin değiştirilemeyeceğine inanan yazar-anlatıcının yaşama yalnızca gözlemci olarak katılmış olmayı istediği ya da okumanın rahatlatıcı etkisiyle yaşam denilen savaş alanında zaten yorulmuş olan ruhunu ve zihnini dinlendirmeyi istemiş olabileceği yorumunu çıkarabiliriz. Belki de yazar-anlatıcıya göre okuma *“o mutlak, o mucizevi gücüyle”* insanda sağaltıcı bir etki yaratmakta, yaşam karşısında direnme gücünü artırmaktadır. Okuyucuya yönelik *“Ben buradayım. Sizin düşmenize izin vermem. Okumanıza devam edin.”* (s.18) sözleri de bu anlamda yorumlanabilir.

Metni nasıl ve ne amaçla kurguladığını anlatan yazar-anlatıcı, okuyucuya üstkurmaca düzlemden doğrudan seslenerek onunla söyleşir. Romanının doğru okunması ve anlaşılması için ipuçları vererek okuyucusunu yönlendirmek ister.

“Niyetim ince ruhbilimsel dokunuşlarla sizi büyülemek değil. Mizah duygum ve keskin zekâmla sizden alkış kopartmakta da gözüm yok. Yeteneklerini, çeşitli ruh hallerini, karakter özelliklerini, vs. titizlikle betimlemekte kullanan yazarlar vardır. Beni bunların arasında saymayın. Belirgin biçimde farklılaştırılmış kişileri kamplara ayırmaya yönelik bütün bu gerçekçi ayrıntılar bana daima, [...] tam bir zırva gibi gelmiştir.” (s.19,20)

“Kafamdaki başka türden felsefi amaca ulaşmak için, tam tersine benim olayları budayıp ayıklamam gerekecek. Sadeleştirmem. Bir alay ayrıntıyı bir bir yok etmem. Kaldı ki, bunu yaparken sadece tarihin gelişimi de bana yardımcı olacak.” (s.20)

Yalnız geçirdiği akşam saatlerinde yazdığı hayvan öykülerinin, iç içe geçmiş anlatılardan oluşan ikincisinin son bölümünde ise okura seslenerek *“her dikkatli okurun*

[kendisine] yöneltmekte gecikmeyeceği itirazdan haberi[...] olaca[ğımı]" duyurur. Gereçekleri o ana kadar saf cinsellik üzerine dayanıyorken birazdan üstü kapalı biçimde aşk kavramına yer verecektir. Alaycı bir yaklaşımla okurun bunu bir çelişki ya da tutarsızlık olarak değerlendirebileceğinin kendisi için hiçbir önemi olmadığını belirtir: "Çelişki mi? Tutarsızlık mı? Ha ha ha!" (s.96)

Romanda kendi yaşam öyküsüne de yer veren yazar-anlatıcı, kadınlar üzerinde pek de hoş bir etki yaratmadığını itiraf ederken okurun kadın olması durumunda düşüncelerini olduğu gibi aktarmaktan geri kalmayacağını da açıkça dile getirir:

"Sevimli okur dost, bizzat sizin de bir kadın olmanız mümkün. Kızmayın, bunlar olan şeyler. Zaten bu size söyleyeceklerimi hiçbir şekilde değiştirmez. Her türden okur, kabulümdür." (s.19)

Yazar-anlatıcı aynı zamanda kurmaca ile gerçeklik arasındaki ayrımları bulanıklaştırarak metninde bir üst-evren yaratır. Bu üst-evrende kurmaca gerçeklik ile somut gerçeklik iç içe geçmiş olarak eşzamanlı bir varoluş sergiler. Yazdığı hayvan öyküleri onun için "tıpkı diğerleri gibi, belki diğerlerinden bile üstün bir edebi türdür" (s.13). Toplumu ve insanları hayvanların dünyasına girerek sorgulayan yazar-anlatıcı gelecekte kuramsallaştıracağı ekonomik ve cinsel özgürlükçülük düşüncesini bu öykülerde farklı bir düzlemde dile getirir.

Kahraman-anlatıcının yazar-anlatıcıya dönüştüğü romanda Houellebecq, üstkurmacanın bütün tekniklerini kullanır, yazma sürecini konu edinip kurgu sorunlarını tartışmanın yanı sıra anlatı içinde anlatı tekniğini kullanarak farklı söylem ve metin türlerine de böylece yer verir.

METİNLERARASILIK VE KARNAVALLAŞMA

Üstkurmacanın bir türevi olan metinlerarasılık, yazar-anlatıcının başka yazarlar tarafından üretilmiş metinleri kurgu malzemesi yaparak yeni bir kurmaca gerçeklik yaratmasıdır (Ecevit,2004). Metinlerarasılıkta farklı metinlerin biraraya gelmesi alıntı, anırtırma, yeniden yazma, yansılama, öykünme ve yapıştırma gibi yöntemlerle gerçekleşir. Karnavallaşma ise yazınsal türlerin harmanlanarak kullanılmasıyla ortaya çıkar. Yazınsal türlerin sınırlarının belirsizleşmesi çoğulculuk ilkesinin doğal ve zorunlu bir sonucudur, etkisi sanatsal/estetik olanla olmayan arasındaki sınıra dek uzanır (Ünal,2008).

Kuşatılmış Yaşamlar'ı metinlerarasılık açısından inceleyen birçok araştırmacı-yazar, Houellebecq'in yazınsal biçemi ve romanın türü konusunda farklı düşünceler ileri sürer. Rita Schober'e göre Houellebecq'in eserlerinin yazınsal işlevi öncü yazın, Yeni Roman ve postmodern yazının işlevsel yeterliliğine karşıt bir durum sergilemekte, Batı'da 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan toplumsal ve düşünsel dönüşümleri çözümleyen güçlü bir bağıntıyı ortaya koymaktadır (Mura-Brunel ve Dambre,2004,475). Schober, Houellebecq'in eserlerinin Vincent Ravalec, Marie Darrieussecq, Frédéric Beigbeder gibi yazarlarla birlikte güncel Fransız romanında yeni-doğalcılık olarak adlandırılan ve

değerler dizisinde bir değişimi işaret eden eğilimi gösterdiğini belirtir (Schober,2004,515).

Jacob Carlston'a göre Houellebecq'in romanları 19. yüzyılın gerçekçi ve doğalcı romanlarıyla benzerlikler göstermektedir (Genon,2008). Yazar eserlerinde, gerçekçi ve doğalcı yazarların estetik anlayışında olduğu gibi doğa ve kültür arasındaki ilişkiyi ortaya koyar (Hillen,2007,124). Bruno Viart, Houellebecq'in 19. yüzyılın toplumbilimci romancılarının akademik anlatım biçimini yansılayarak yazdığını belirtir. Ona göre, özgürlükçülük eleştirisi Houellebecq'i Balzac'a yaklaştırmaktadır. Her iki yazar da özgürlükçülüğün şiddet ve eşitsizlik anlamına geldiğini, insan varlığının istek ve sunu yasalarına indirgenliğini dile getirir. İnsan toplumu ve hayvan dünyası arasındaki benzerlik her iki yazarın da romanlarında kullandığı ana örgedir (Clément ve Wesemael,2007,6). Sandrine Rabosseau ise Zola ile Houellebecq'in eserleri arasında izleksel benzerlikler olduğunu belirtir. Çalışma yaşamının anlatılması, cinselliğin ilkel/hayvansı yönüyle betimlenmesi ve eserlerinin toplumbilimsel boyutları iki yazar arasındaki ortak noktalar. Claude Bernard'a göre Houellebecq böylelikle deneysel romanın dönüşünü duyurmaktadır (Genon,2008).

Carlston'a göre Houellebecq'in yazısı aynı zamanda, özel koşulları Bakhtin tarafından belirlenmiş olan ve Menippos yergisi olarak bilinen yarı gülünç yarı ciddi yergi geleneğinden izler de taşımaktadır. Simon St-Onge ise Lautréamont ve Houellebecq arasında biçimsel bir ilişki olduğunu belirtir. Her iki yazar da yazınsal ve bilimsel dili bir arada kullanırlar. Metinleri benzer şekilde, farklı söylemleri içeren melez bir niteliğe sahiptir. St-Onge'a göre Houellebecq'in eserlerini estetik deneylerin sergilendiği çeşitli yazınsal uzamların karşılaşma yeri olarak görmek gerekir (Clément ve Wesemael,2007,6-8).

Sabine van Wesemael'e göre Houellebecq Fransa'nın siyaset, sanat, eğitim, ahlak, bilim gibi hemen bütün alanlardaki düşkünlüğünü gözler önüne sermektedir. Yazarın karamsarlığı metafiziksel, ahlaksal ve toplumsal olup eksiksiz bir karamsarlıktır. Schopenhauer ve Nietzsche'de olduğu gibi toplum felsefesinde aşırı boyutlara varır; toplumun, devletin, bütün ortaklaşa yaşam biçimlerinin mutlak ülküsüzleşmesi sonucuna ulaşır (Wesemael,2005b,185).

Houellebecq romanda doğrudan başka yazarlara ve yazın dışı alanlara başvurarak da metinlerarası bir evren yaratır. Romanın kimi bölümlerini anlatının yönünü belli eden epigraflarla başlatır. Bu epigraflar eleştirel düşüncelerini farklı bir düzlemde dile getirmek, vurgulamak amacıyla yaptığı alıntılardır. Romanın birinci kısmının birinci bölümü İncil'den, Pavlus'un Romalılara yazdığı mektuptan alıntı bir sözle; yedinci bölümü Kanadalı rock şarkıcısı Neil Young'un Vampire Blues şarkısından dizelerle; ikinci kısmın beşinci bölümü Buda'nın sözlerinden oluşan Dhammapada'dan bir Buda özdeyişiyle; dokuzuncu bölümü Roland Barthes'ın 13 Ağustos 1977 tarihinde günlüğüne yazmış olduğu bir tümceyle; üçüncü kısmın altıncı bölümü Budist öğretisini anlatan Sattipathana-Sutta'dan bir budist özdeyişiyle başlatır.

Anlatıda bilimsel rapor ve açıklamalara başvurularak yazın dışı söylemlere de yer verilir. Anlatıcı-kahraman “*Tarım Bakanlığı Bilişim Planı Yönetim Şeması*” başlıklı bir raporun eğlenceli olarak nitelendirdiği yerlerinin altlarını kurşun kalemle çizerek belirler ve okur: “*Stratejik düzey dağıtılan heterojen alt-sistemlerin katılımıyla oluşturulmuş küresel bir bilgi sisteminin gerçekleştirilmesinden ibarettir... Orta vadede hedefe yönelen bir database’le sonuçlanan örgütsel bir dinamik içinde kurallara dayalı bağlantılı bir modelin yürürlüğe konulması acil görünmektedir.*” (s.33). Kendisini fazla soyut konuşmakla suçlayan ruh doktoruna durumunu toplumbilimsel terimlere ve yine genelleyici, soyut ifadelerle başvurarak yazdığı bir metni okuyarak açıklamaya çalışır: “*Bazı insanlar erkenden, kendileriyle yaşamının korkunç derecede olanaksız olduğunu hissederler; [...] yalnızca uyumsuzluğun temelindeki bu çatlak her türlü genetik erekliliğin dışında meydana geldiği için değil, onun baştan itibaren son derece açık olması yüzünden; sıradan yaşamın algısal şemalarının üstündeki, aşkın bir açıklıktır bu.*” (s.148)

Romanda anlatının türünü sorunsal kılan ve metinlerarası bir evren oluşturan diğer bir yaklaşım ise anlatıcı-kahramanın yazdığı hayvan öyküleridir. Dominique Noguez’e göre yazar-anlatıcının kaleme aldığı hayvan öyküleri *Maldoror’un Şarkıları*’nın parlak bir öykünmesini oluşturmaktadır. Bu öykülerde, değerlerini yitirmiş bir toplumda toplumsal yasaların kaçınılmaz biçimde doğanın yasalarına, başka bir deyişle orman yasalarına bağlı olduğu gösterilmek istenir. Pierre Varrod’a göre Houellebecq, cinsel özgürlükçülüğün olduğu bir toplumsal düzende bireylerin nasıl vahşi hayvanların düzeyine gerilediğini yazmak istemektedir. İnsan ve doğanın mutlak acımasızlığını hatırlatmaya yarayan bu öykülerde, toplumsal iflasın daha güçlü olanın yaşaması, zayıfın öldürülmesi, acımasızlık ve tehlikenin her yeri kuşatması gibi doğa/orman yasalarına giden yolu nasıl açtığını ortaya koyar. Dion’a göre ise bu hayvan öyküleri bize Perrault, la Comtesse de Ségur ve özellikle üçüncüsü Kafka’yı hatırlatır. Bu öykülerde, insanların bağlı olduğu koşulların, kuralların tamamiyle keyfi olduğu, aşk ve arzunun gerçekten var olmadığı, bunların görüntülerinin toplumsal ve biyolojik olarak belirlendiği, insan varlığının kendisini ezen bir düzenin ortasında adaletsizlik ve köleliğe maruz kaldığı anlatılmaktadır (Dion,2004).

Anlatıcı-kahramanın yazdığı ilk hayvan öyküsü, romanın ilk kısmının ikinci bölümünde yer alır. Bilgi-işlemcinin, Léon bölgesine yaptığı kısa bir iş gezisinden esinlenerek yazdığı ilk hayvan öyküsünün başlığı “*Bir İnekle Dişi Bir Tayın Söyleşileri*”dir, “*töre üzerine derin düşünceler de denebilir buna.*” (s.15) Bu öyküde, hayvanlar dünyasında yaşanan bir tür cinsel adaletsizlikten söz edilir.

İç içe geçmiş anlatılardan oluşan ikinci hayvan öyküsü, romanın ikinci kısmının yedinci bölümünde yer alır. Bilgi-işlemcinin çoğunlukla kötü anılarla hatırladığı ilk gençlik yıllarını anlatan ve bir özyaşam öyküsü olarak nitendirilebilecek bu öykü “*Bir Dackel ile Bir Kanişin Söyleşileri*” başlığını taşır. Tamamlanmamış bu öykünün son bölümünde köpeklerden biri arkadaşına genç efendisinin yazı masasında bulduğu bir müsveddeyi okur. Genç efendi yazısında, araştırmasının ana savını bir formülle ortaya koyar: “*Cinsellik bir sosyal hiyerarşi sistemidir.*” (s.95)

Üçüncü hayvan öyküsü ise romanın üçüncü kısmının birinci bölümünde yer alır. Bilgi-ışlemcinin siyasal düşünceleri “şiddetli bir siyasal yergi” olan “Şempanze ile Leyleğin Söyleşisi” başlıklı hayvan öyküsünün temellerini oluşturur. Bu öyküde, bir leylek kabilesi tarafından tutsak edilen şempanze bir sabah büyük bir cesaretle en yaşlı leyleğin huzuruna çıkarak şu umutsuz söylevi çeker: “Bütün ekonomik ve sosyal sistemler arasında kapitalizm tartışmasız en doğal olanıdır. Bu da onun sistemlerin en kötüsü olacağını göstermeye yeter”. (s.127) Fransız Devrimi ve Maximilien Robespierre’in giyotinle idam edilmesine de gönderme yapan bu söylevin sonunda şempanze, dünyanın düzenini sorguladığı için leylek kabilesi tarafından delik deşik ve iğdiş edilmiş olarak korkunç acılar içinde kıvrılarak ölür.

Wesemael, bu öyküde Devrim tarihinin biyolojik söylemlerle eşit koşullarda aktarıldığını dile getirir. Şempanze ile Robespierre aynı kaderi yaşarlar; yaşamlarını sürdürülebilmek için savaşmak, gerçeği söylemek ve ölmek. Wesemael’e göre bu görüş açısından değerlendirdiğimizde Tarih biyolojik evrime benzer bir evrim geçirmektedir. Romanda insan ve hayvan başka bir şeye doğru evrim gösteren, sürekli ve devingen bir hareketlilik içinde ele alınır. Bu başka şey ise Houellebecq’in birkaç anlama çekilebilecek bakış açısına göre kimi kez ilerleme özelliği (bilimkurgusal, biyolojik ve teknolojik söylemler) kimi kez de yıkım özelliği (yalnızlık, çöküş ve ölüm izlekleri) taşımaktadır (Wesemael,2005b,123).

Öldürüleceğini bile bile dünyanın zalimce düzenini sorgulayan söylevinde şempanze, Robespierre’in idam esnasında kafasında “acıdan daha başka”, “başaramama duygusundan başka” bir şeyin geçtiğini söyler. “Bir umut mu? Ya da kuşkusuz yapmak zorunda olduğu şeyi yaptığı duygusu. Maximilien Robespierre, seni seviyorum.” (s.128). Ruh sağlığı giderek bozulan ve intiharı, intiharın tuhaf yararlılığını düşünen bilgi-ışlemci, şempanzeler üzerine düşüncelerini sürdürürken kendi durumunu da yine bir şempanze örneği ile ortaya koyar: “Bir şempanzeyi çapraz beton örgülerle kapatılmış, daracık bir kafese koyalım. Hayvan öfkeden deliye dönecek, kendini duvardan duvara atacak, [...] kendi kendine zalimce işkence edecek ve sonunda [...] basbayağı kendini öldürecektir.” (s.126) Bu bağlamda, anlatıcı-kahramanın yozlaşmış bir toplumun değerler yargılarıyla, bir başka deyişle değersizlikleriyle umarsızca savaşan bir Robespierre olarak karşımıza çıktığı yorumunu yapabiliriz.

Bilimsel-teknik açıklamalar ve hayvan öyküleri gibi farklı söylem türlerinin yer aldığı romanda gerçekçilik, doğalcılık gibi farklı yazınsal akımların özelliklerinin yanı sıra yazın dışı konular da böylece ele alınmıştır.

ÇOĞULCULUK

Çoğulculuk, modernizmin yalnızca üst-kültürü ve onun bakış açısını temel alan anlayışına karşı gelişen bir tavrın ifadesidir. Gerçekliğin açıklanmasında değişkenliği ve çoklu bakış açısını kabul eder (Yalçın-Çelik,2005). Karşıtlıkların ve çelişkilerin yaşamda olduğu gibi hiçbir sıradüzen gözetmeksizin yan yana/iç içe sergilenmesinden yanadır (Ecevit,2004).

Kuşatılmış Yaşamlar da konusal düzlemde tedirgin edici birçok unsurun giderek daha boğucu bir hâl aldığı sert bir yaşam öyküsü ya da bir bunalım günlüğü olarak okunabilir. Anlatıcı-kahraman yaşamın güçlüklerini, çelişkilerini bir anlamsızlık, hiçlik boyutunda sergileyerek karamsar bir dünya kurgular. Bu dünyada bunalım, rekabet, intihar, cinayet, öğrenci eylemleri, terör, ekonomi, cinsellik, sanat, din, tarih, siyaset gibi yaşama dair hemen ne varsa birbiriyle çatışarak, birbirini tamamlayarak yer alır.

Savaşmak-geri çekilmek, ekonomi-cinsellik, arzu-nefret ve cinsellik-ölüm karşıtlıkları romanda en çarpıcı birlikteliği sergileyen ikili karşıtlıklar olarak ortaya çıkar.

Anlatıcı-kahraman, günümüz insanının karmaşık, makineleşmiş, tektipleşmiş yaşamını bir kurallar alanı olarak görür: iş saatleri, alışverişler, ödemeler, formaliteler, vb. Zor olan kurallara uygun olarak yaşamak değil kurallara göre yaşamının yeterli olmamasıdır. “[...] mutlak yalnızlığınızın, her yeri kuşatan boşluk duygusunun, varlığınızın acı ve kesin bir felakete doğru yaklaştığı sezgisinin sizi somut bir ıstırap haline sürüklemek için yarıştığı o onların gitgide daha sık bastırmasını gerçekte hiçbir şey engelleyemez.” (s.17) Bilgi-işlemciye göre yoğun iş günleri ve iş saatleri dışında yapılması gerekenler insanların ruhsal, düşünsel ve toplumsal gelişimlerini engellemektedir. Dünyada artan hareketlilik insan enerjisini ve coşkusunu tüketmek üzeredir. Özgür olduğunu düşünen birey hareket alanını giderek yitirmekte, zamanın hızına ayak uydurmak için koşuşturmalarla zamanı yaşamadan tüketmektedir.

Kurallar alanında daha fazla yaşayamayacağını anlayan birey savaş alanına girmek zorundadır. Eğretilmeli bir yaklaşımla, yaşamın açık denizlerde yüzmekle eşdeğer olduğunu söyleyen bilgi-işlemci, kıyıda giderek uzaklaşan insanın başka bir kıyı aramasının boşuna olduğunu, tüm çabalarının onu mutlak sona daha çok yaklaştırdığını dile getirir: “Kıyıda ne kadar da açıktasınız! Uzun zaman başka bir kıyı olduğuna inanmıştınız; artık böyle bir şey yok. Gene de yüzmeye devam ediyorsunuz ve yaptığınız her hareket sizi boğulmaya daha çok yaklaştırıyor.” (s.18)

Yaşadığı zamana nefret ve kaygıyla bakan bilgi-işlemcinin gözünde ekonomi ve teknolojinin ilerlemesine ve iletişim araçlarının çoğalmasına karşın insanların ve yaşam tarzlarının giderek tektipleşmesi, ilişkilerinin zayıflaması, özgürlük ve cinselliğin yozlaştırılması ve yaşamı oluşturan öykülerin giderek azalması yavaş yavaş gelen ölümün habercisidir. “*Ve yavaş yavaş bütün ihtişamıyla ölümün yüzü beliriyor. Üçüncü binyıl iyi geliyor.*” (s.20) İnsanlık kaybetmeye mahkûmdur ve bunu değiştirecek hiçbir güç yoktur. İnsanın, yaşamın sonu gelmektedir; verilecek olan tüm savaşlar boşunadır. “*Dünyanın düzeni acı verici, yetersiz; değişecek gibi gelmiyor bana.*” (s.18)

Toplumsal yaşama katılmak yerine insanları uzaktan izleyen bir gözlemci gibi davranan bilgi-işlemci, bakış açısının ve çözümlerinin sivriliğinden ve yoğunluğundan hiç ödün vermeksizin değerlendirdiği ve uyuşmadığı bu dünyanın, zamanın büsbütün dışında kalır. “*Geriye kalan zamanda az çok gözlemci konumundayım.*” (s.154) Bu onun yaşam karşısında takındığı estetik bir duruştur. *Rester Vivant* (Canlı Kalmak,1991) adlı deneme kitabında yer alan *Approches du désarroi* (Düzensizlik Yaklaşımları) başlıklı yazısında Houellebecq, dünya ile yaşam karşısında insanın estetik bir duruşla

kendini konumlandırmasının hiçbir zaman bugünkü kadar kolay olmadığını dile getirir. Bunun için bir durma zamanı belirlemek yeterlidir; radyoyu kapatmak, televizyonu prizden çıkarmak; hiçbir şey satın almamak; artık bilmemek, hiçbir şeye katılmamak; zaman zaman bütün düşünsel etkinliği belirli bir süre için durdurmak; tam anlamıyla birkaç saniye boyunca devinimsiz kalmak yeterlidir (Robitaille,2004,99,100).

Savaş alanını ya da gözlem alanını yaymak sonuçta yaşamak ve mücadele etmek için yetersiz kalır. Bilgi-işlemcinin yabancılaştığı dünyaya, yaşama karşı sergilediği en son duruş karamsar, melankolik bir tavidir. Melankoli varoluşun şiirselliğinin dışlandığı, karşılıklı ilişkilerin artık yalnızca ekonomik ve cinsel terimlerle ölçüldüğü, maddi temeller üzerine kurulmuş bu dünya ile iletişim kurmaktan yoksun, toplumda yer işgal eden bu düzen adamı arasında sonlandırılacak bir savaş alanı yaratmaktadır (a.g.e.,92).

Türkçeye *Kuşatılmış Yaşamlar* olarak çevrilen romanın özgün adının tam çevirisi *Savaş Alanının Genişletilmesi*'dir. Romanda da kurallar alanının karşıtı olarak beliren savaş alanı genişletilerek ekonomik alandan cinsel alana yayılmıştır. "*Ekonomik özgürlükçülük [...] hayatın her döneminde ve toplumun her katında savaş alanının genişlemesidir. Aynı şekilde, cinsel özgürlükçülük de her yaşta ve her sınıfta savaş alanının genişlemesidir.*" (Extension, s.100)¹ Cinsel alanın serbest pazara dönüştüğünü ileri süren anlatıcı-kahramana göre cinsel özgürlükçülük de ekonomik özgürlükçülük gibi "*acımasız bir ayrımcılık sistemi*" oluşturmakta ve "*mutlak yoksullaşma olguları*" üretmektedir (s.102). Cinselliğin de serbest piyasa ekonomisi gibi rekabete dayalı olduğunu öne süren bilgi-işlemciye göre kimileri bu cinsel rekabetten kârlı çıkarken kimileri de doğuştan bu rekabeti kaybetmeye mahkûmdur.

Anlatıcı-kahraman öznel bir durum sergileyerek kendi deneyimlerinden ve düşüncelerinden hareketle kadın-erkek ilişkisini de masaya yatırır. Ona göre aşk ender görülen ve geç olgunlaşan bir olaydır; her açıdan ahlaksal serbestliğe ters düşen özel koşullarda ancak gelişebilir. "*Masumiyet olarak, hayal kurma yeteneği olarak, karşı cinsin tümünü sevilen tek bir varlıkta özetlemeye yatkınlık olarak aşk, bir yıllık cinsel serseriliğe nadiren direnebilir, iki yıla ise asla.*" (s.115) Diğer yandan, psikiyatristler de ellerine düşen kadınlarda bedensel ve zihinsel ne kadar aşka eğilimlilik, yatkınlık varsa yok etmektedir. "*Bayağılık, bencillik, saldırgan salaklık, ahlak duygusunun toptan çöküşü, kronik sevme güçlüğü: işte 'ruh çözümlemesinden geçmiş' bir kadının eksiksiz bir portresi.*" (s.105)

Psikiyatristi tarafından geri döndürülemez biçimde içi boş, bencil, despot bir yaratığa dönüştürülmüş olan eski sevgilisi Véronique'den olaylı bir şekilde ayrıldığından beri hiçbir kadınla ilişkiye girmemiş olan bilgi-işlemci yoğun tensel arzular hissetmesine karşın kadınlara ve cinselliğe karşı şiddetli bir tiksinti duymaktadır. Katıldığı bir akşam davetinde, işe aşırı derecede kısa bir etekle gelen bir kız üzerine yapılan yorumları, kadının isterse vücudunu masumca teşhir edebileceğine yönelik bir savunma, "*çöken*

¹ Romanın Fransızca aslında bulunan "De même le libéralisme sexuel, c'est l'extension du domaine de la lutte, son extension à tous les âges de la vie et à toutes les classes de la société." (s.100) tümcesinin çevirisi Türkçe metinde yer almamaktadır.

feminizmden geriye kalan, içler acısı son artıklar[...]” olarak değerlendirir (s.10). Noel gecesi gittiği bir diskotekte ise eski sevgilisine inanılmaz derecede benzeyen on yedilik genç bir kız ondaki tüm çelişkili duyguların iyice açığa çıkmasına neden olur. Kendisi gibi rekabeti çoktan kaybetmiş olan meslektaşı Tisserand’ın çaresizliğinden yararlanarak onu bu sözde Véronique’i öldürmesi için kışkırtır.

Takıntılı, nevrotik bir kişiliğe sahip olan bilgi-işlemci, bu tür ruhsal bozuklukların nedenlerinin sıklıkla normal bir cinsel yaşamın olmayışından kaynaklandığını söyleyen Freud’un kuramını doğrular bir tutum içerisinde (Wesemael,2004,117). Cinsel itkinin sadistçe eğilimler içerdiğini söyleyen Freud’un düşüncelerine koşut olarak cinsel itkiler ve saldırganlık itkileri birleşerek onu cinayete yönlendirir. Cinayetin gerçekleşmemesi sonucunda roman kahramanı doyurulmamış olan saldırganlık itkisini kendi üzerine yöneltir. Özellikle melankolik insanlarda ortaya çıkan şiddetli bir kendini cezalandırma isteğine kapılarak geceleri korkunç rüyalar görmeye başlar. İğdiş edilme karmaşasını takıntı haline getirmiş olan bilgi-işlemci, bilinçaltında kendini cezalandırmak suretiyle kendini cinsellikten tamamen yalıtımak istemektedir (a.g.e.,120-122).

Romanda ikili karşıtlıklar anlatıcı-kahramanın düşüncelerini ve ruhsal durumunu ortaya koyarken aynı zamanda yaşanılması güç, arzu edilmeyen bir dünyada yaşamın tüm çelişkilerini de gözler önüne sermektedir.

ALAY

Alay, kastedilen anlamın kullanılan sözcüklerle ifade edilen anlamın karşıtı olduğunu gösteren bir söz sanatı olarak bilinir. Hiçbir şeyi aşırı ciddiye almamamız ya da en azından yerleşik değerleriyle ele almamamız gerektiğine vurgu yapar (Spencer,2006,299). Modern düşüncenin geçerliliğini ve ciddiyetini sarsmak için yeniden gündeme gelen alay, resmileşmiş söylemi yıkmak için dolaylı eleştiriyi benimsemiş yazınsal bir stratejidir (Emre,2004,160).

Kuşatılmış Yaşamlar’da anlatıcı-kahramanın melankolik kişiliğinden kaynaklanan, deliliği andıran bir gülüş bir tür özgürleşme çabası şeklinde belirerek anlatının karamsar dokusunda çatlaklar açar. Romanı renklendiren, özgür kılan yazarın büyük bir ustalıklı kullandığı bu mizah duygusudur. Mizah ve alay, umut kırıcı gerçekliğe karşı bireysel bir yanıt, bir tepki oluşturmaktadır (Wesemael,2004,95).

Yalnız, tekdüze, mutsuz bir yaşam süren roman kahramanı dünyayı bir savaş alanı, yaşamı ise istemeden girdiği bir savaş olarak görür. Bir zamanlar ait olduğunu sandığı bu dünyada her yandan kuşatılmış olduğuna, tutsak bir yaşam sürdürdüğüne inanır. “*Sigara içmek, hayatımdaki tek gerçek özgürlük parçası haline geldi. Dolu dolu, tüm varlığımla katıldığım tek eylem. Tek projem.*” (s.64) Yaşama ve insana ilişkin saçma, anlamsız, yapmacık ve gereksiz bulduğu her şeyle; işiyle, iş arkadaşlarıyla, kadınlarla, ruh doktoruyla; insanların bayağılıklarıyla, duyarsızlıklarıyla, bilgiçlikleriyle; acıyla, mutlulukla hatta ölümle kıyasıya alay eder.

İş çevresini şiddetle yadsıyan, yaptığı işi anlamsız, gereksiz bir kalabalık olarak gören bilgi-işlemci, Tarım Bakanlığı’nda Bilişim Dersleri servisinin şefiyle, şirketinin satmış

olduğu bir paket programın kurulumu hakkında görüşmesi gerektiğinde neden görüşmesi gerektiğini bir türlü anlayamaz, “her halükârda [...] ona söyleyeceği[...] hiçbir şey yoktu[r].” (s.32) Bakanlığın bilişim kuramcısı yeni paket programın kurulumuyla ilgili toplantıda bilgi-işlemcinin varlığının gereksiz olduğunu ima ettiğinde ise onunla hem fikirdir. “Ben de aynen böyle düşünüyorum.” (s.41) İçinde yaşadığı dünyaya, topluma olan nefretini açıkça dile getiren roman kahramanına göre “bu dünyanın, daha fazla bilgi dışında her şeye ihtiyacı var[dır].” (s.86)

İş yaşamında olduğu gibi özel yaşamında da mutsuz olan roman kahramanı, kadınlara ve kadın hakları savunuculuğuna karşı acımasızca tepkilidir. “Yok o kız canı nasıl istiyorsa öyle giyinme hakkına sahipmiş de, yok bunun [...] baştan çıkarma arzusuyla hiç ilgisi yokmuş da, [...] Çöken feminizmden geriye kalan içler acısı son artıklar.” (s.10) Eski sevgilisiyle olan bağını kendi içinde hâlâ koparamamış olan roman kahramanı arkadaşsız, aşksız, yalnız bir yaşama katlanmaya çalışır. Davranışlarının anlamını sıklıkla çözemez hale gelir. İnsanların kendilerinden, yaşamlarından ve dünyadan fazlasıyla hoşnut olduklarını gözlemlediğinde bunu şaşkırtıcı hatta ürkütücü bulur. “Kâh alaycı bir gülüş, kâh salak bir ifade takınarak uslu uslu geziyorlar.” (s.72)

Ruhçözümlemesinin zararlı ve işe yaramaz bir şey olduğunu düşünen roman kahramanı, bütün yolculuklarının bir kimlik arayışı olduğunu söyleyen ruh doktorunun tanısıyla alay eder. “Olabilir; gene de ben bundan biraz kuşkuluyum. Örneğin iş gezilerim açıkça bana dayatılmıştır.” Ama tanıyı tartışmak istemez, çünkü doktorun bir kuramı vardır ve bu iyi bir şeydir. Başka bir ruh doktorunun koyduğu “Düşünce dizgesinde yavaşlama” tanısını öğrendiğinde de aynı tepkiyi verecektir. “Vah vah. Demek ona kalırsa ben bir salağa dönüşmek üzereyim. Bu bir varsayım.” (s.136). Doktor, bunalımda olduğunu söylediğinde ise durumunun bu şekilde adlandırılmasından dolayı hoşnutluk duyar. “O halde, ben resmen depresyundayım, çöküntüdeyim. Formül bana hoş geliyor. Kendimi çok dipte hissediyor değilim, daha çok etrafımdaki dünya bana yüksek görünüyor.” (s.137)

Roman kahramanı ruhsal tedavi görmek için kliniğe yattığında kendisini tedavi eden doktor gerçekte “iç sıkıntısı üzerine bir tez hazırlıyordu[r] ve elbette öğelere ihtiyacı vardı[r].” (s.147) O ana kadar gözleyen konumda olan roman kahramanı artık gözlenen konumuna geçmiş, bir tür denek haline gelmiştir. Yaşama da, kendisine de acı acı gülerek varoluşunun dayanılmaz ağırlığını yine alaycı bir yaklaşımla dile getirir: “Herhalde bugün ben bir doktora tezinde, öteki somut vakalar arasında belirsiz bir yaşam sürmekteyim. Bir dosyanın parçası olma duygusu beni rahatlatıyor. Dosyanın kalınlığını, yapıştırma cildini, biraz iç karartıcı kapağını hayal ediyorum; sayfaların arasında yavaş yavaş yassılıyorum; eziliyorum.” (s.152)

Yaşama, insana ilişkin iyi-kötü ne varsa her şeyle acımasızca alay eden bilgi-işlemci gerçekte içinde yaşadığı dünyaya karşı güvensizliğini, umutsuzluğunu ve öfkesini bu yolla dile getirmektedir. Gülünç olanla acıklı olanın iç içe girdiği romanda, yaşam tarzları, iş yaşamı, kadın-erkek ilişkisiyle birlikte özgürlük, bilgi ve ruh çözümlemesinin değeri gibi konular alaycı bir yaklaşımla ele alınarak sorunsallaştırılmıştır.

SONUÇ

Gilles Lipovetsky, *L'Ere du vide. Essais sur l'individualisme contemporain* (Boşluk Çağı. Günümüz Bireyciliği Üzerine Bir Deneme) adlı eserinde, yaşamın adanmaya değer olduğu büyük amaçların ve büyük girişimlerin günümüzde artık yok olduğunu belirtir. Devrimci umudun tükenişiyle birlikte devrim çağı da sona ermiştir. İnsanlık adına geriye kalan yalnızca ben'in ve onun özel faydalarının peşinde koşma isteği, kişisel özgürleşme deneyimlerinin yarattığı esrimeler, beden ve cinsellik takıntısıdır. Yaşantılar özgürleştikçe boşluk duygusu da giderek yoğunlaşmaktadır. Büyük anlatıların sona erdiği postmodern dönemde devrimci düşüncelere duyulan inancın zayıflaması ile ideolojiler yalnızca maddesel zevklerle doldurulan bir boşluk uğruna feda edilmiştir. Postmodern toplum inançsızlık ve yeni-hiççilik anlayışı ile belirginleşir (Wesemael,2004,85,86).

Michel Houellebecq, Lipovetsky'nin günümüzde bireyciliğin yükselişiyle ilgili öne sürmüş olduğu bu kuramları açık bir biçimde destekleyerek romanına yansıtır. *Kuşatılmış Yaşamlar*'da, kendini bütünüyle hazcılığa adanmış, yaşamsal önem taşıyan tüm anlamlı değerlerden vazgeçmiş kinik bir toplumun çöküşe doğru hızla sürüklendiği anlatılmak istenir. Batı dizgelerinin ideolojik çöküşünü işaret eden Houellebecq'e göre modernliğin özgürlükçülük ütopyası sona ermiştir. Özgürlük düşüncesi yozlaştırılmış, çirkinleştirilmiş ve değersizleştirilmiştir. Romanda, özgürlüğü aşırı ve sorumsuzca tüketen günümüz insanının ruhsal dünyası ve onun en belirgin özellikleri olan duyarsızlık, hiçlik ve yabancılaşma duygusu dile getirilir. Ekonomik özgürlükçülük kadar cinsel özgürlükçülüğün de zararları üstünde ısrarla duran yazara göre yalnızca para, güç ve cinsellikle ilgilenen günümüz insanı çevresiyle duygudaşlık kuramayan, duyumsamaz, bencil, duyarsız ve zevk düşkünü olup çıkmıştır. Tüm enerji tüketimine karşın birey cansız, bezmiş, sönük bir ruh gibi tükenmeye yüz tutmuştur (a.g.e.,86-88).

Anlatıda öne sürülen ekonomik ve cinsel özgürlükçülüğün zararları, ruhçözümlemesinin yetersizliği, insan ilişkilerinin zayıflaması, bir roman kuramının gerekliliği ve bilimsel tarafsızlık gibi konular toplumsal oyundan kendini soyutlayan, yükümlülüklerinden kurtulan, giderek bunalıma giren, kurallar alanı gibi savaş alanını da terk eden bir bilgi-işlemcinin kuramsal ve estetik duruşu ile uyumlu olarak romansı bir çerçeve yaratır (Dion,2004).

Sonuç olarak, *Kuşatılmış Yaşamlar*'da yazar Michel Houellebecq, postmodern dönemde bireycilik ve özgürlük anlayışının uç noktalara kadar götürülüp çarpıtıldığı, yozlaştırıldığı, insansal değerlerin ortadan kalktığı bir üst-kültür katmanında yaşanan bireysel, toplumsal ve düşünsel sorunları dile getirir. Romanda, bireysel sorumluluk duygusunun, ilke, ölçüt ve değerlerin ortadan kalkmasıyla birlikte ortaya çıkan farklı türden dayatmalarla kuşatılmış, anlamsızlaştırılmış, yozlaştırılmış, derinlikten yoksun, hayvanlara özgü, ilkel, acımasız yaşam biçimlerini görmekte, tarihin kaygı verici bir şekilde belirsizliğe, umutsuzluğa açıldığına, kaçınılmaz bir biçimde sadomazoşist bir drama dönüşerek yıkıma doğru ilerlediğine tanık olmaktadır. Anamalcı, makineleştirici, aşırı özgürlükçü bir toplumsal düzenin insanı çevresine ve kendine yabancılaştırdığının

anlatıldığı bu romanda, roman kahramanı da kendi ifadesiyle bir düzen adamı olmanın bedelini ağır biçimde öder.

KAYNAKLAR

- Alpozzo, M. (2005), “Houellebecq: le devoir d’être abject”, *Le Journal de la culture*, numéro 17, novembre/décembre.
- Clément, M. L. – Wesemael, S. V. (2007), “Introduction”, *Michel Houellebecq sous la loupe*, études réunies par Murielle Lucie Clément et Sabine van Wesemael, Amsterdam, Rodopi, ss. 5-18.
- Dion, R. (2004), “Faire la bête. Les fictions animalières dans Extension du domaine de la lutte, une histoire de maladie”, *Michel Houellebecq. Avec une interview inédite de l’auteur*, études réunies par Sabine van Wesemael, Amsterdam, Rodopi, p. 55-66.
- Ecevit, Y. (2006), *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Emre, İ. (2006), *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Genon, A. (2008), “Approches de Houellebecq”, *Acta Fabula*, Mars 2008, volume 9, numéro 3, URL: <http://www.fabula.org/revue/document4020php>.
- Hillen, S. (2007), *Ecarts de la modernité. Le Roman Français de Sartre à Houellebecq*, Caen, Lettres Modernes Minard.
- Houellebecq, M. (2001), *Kuşatılmış Yaşamlar*, Çev: Aysel Bora, İstanbul, Can Yayınları.
- Houellebecq, M. (2008), *Extension du domaine de la lutte*, Paris, Jai Lu.
- Mura-Brunel, A. ve Dambre, M. (2004), “Avant-Propos”, *Le Roman français au tournant du XXIe siècle*, sous la direction de Bruno Blanckeman, Aline Mura-Brunel et Marc Dambre, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, p.475-476.
- Robitaille, M. (2004), “Houellebecq ou L’Extension d’un monde étrange”, *Tangence*, Numéro 76, p.87-103.
- Rosenau, P. M. (2004), *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*, Çev: Tuncay Birkan, Ankara, Bilim Sanat Yayınları.
- Saenen, F. (2001,2002), “Sur l’écriture de Michel Houellebecq”, *Anales de Filología Francesa*, Numéro 10, Universidad de Murcia, p. 157-168.
- Schober, R. (2004), “Vision du monde et théorie du roman, concepts opératoires des romans de Michel Houellebecq”, *Le Roman français au tournant du XXIe siècle*, sous la direction de Bruno Blanckeman, Aline Mura-Brunel et Marc Dambre, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, p. 505-515.

Spencer, L. (2006), *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*”, Der: Stuart Sim, Çev: Mukadder Erkan ve Ali Utku, Ankara, EBabil Yayıncılık, ss. IX-XVIII.

Ünal, H. (2008), “Postmodern Stratejiler ve Yöntem Sorunu Üzerine”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı*, Özel Sayı: 16, ss. 286-296.

Yalçın-Çelik, S. D. (2005), *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Wesemael, S. V. (2004), “Lire Houellebecq-Introduction”, *Michel Houellebecq. Avec une interview inédite de l’auteur*, réuni par Sabine van Wesemael, Amsterdam, Rodopi, p. 5-8.

Wesemael, S. V. (2004), “Le freudisme de Michel Houellebecq. Extension du domaine de la lutte, une histoire de maladie”, *Michel Houellebecq. Avec une interview inédite de l’auteur*, réuni par Sabine van Wesemael, Amsterdam, Rodopi, p. 117-126.

Wesemael, S. V. (2005a), “L’ère du vide”, *RiLUnE*, Numéro 1, p. 85-97.

Wesemael, S. V. (2005b), *Le plaisir du texte*, Paris, L’Harmattan.